

Юрій Володимирович ОРЛОВ,
доктор юридичних наук, доцент
(Харківський національний університет
внутрішніх справ, Харків)

ДИСКУРСИВНО-ПЕРЦЕПТИВНІ МЕХАНІЗМИ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Виділено та охарактеризовано два типи дискурсивно-перцептивних механізмів детермінації злочинності: інтроспективний та інтерактивний. Перший розвивається у носії елементів візуальної культури. Унаслідок укорінення фонетико-алфавітних перцептивних матриць домінуючою у системі пізнання виявляється інтроспекція, що формує такі девіантогенні чинники: переважаюча суцесивність психічного відображення, індивідуалізованість соціальних акторів, знижені емпатія й субсидіарна відповідальність. У підґрунті інтерактивного механізму лежить залучення суб'єкта до сфери акустичних вербально-силових полів, зниження ступеня індивідуалізованості, стимуляція колективістських патернів.

Ключові слова: злочинність, детермінація, дискурс, перцепція, механізм, інтроспекція, інтеракція.

Постановка проблеми. Століття спроб вивчення злочинності, проникнення до її сутності, намагання описати й пояснити її феномен і детермінаційну природу забезпечили сучасну кримінологічну науку вельми потужним масивом знань про різні боки кримінальної активності. Водночас було б помилковим стверджувати, що сьогодні кримінологія оперує неспростовним знанням, а головне – чітким, однозначним розумінням того, чим же є злочинність у її чотириєдиному причинному вимірі, описаному ще

Аристотелем як *causa formalis*, *causa materialis*, *causa finalis* та *causa efficiens*. На жаль, приріст знання не завжди забезпечує зростання розуміння. Часто в науці відбувається навпаки, а надто у науках гуманітарних. І тим більше в умовах все нових хвиль технологічної революції, за темпами поширення яких соціальними просторами, вочевидь, не встигають механізми адаптації етичної й культурної сфер.

Наявні численні підходи, концепції й теорії, спрямовані на визначення поняття, закономірностей, механізмів детермінації злочинності мають істотні обмеження у застосуванні та є придатними, як правило, для пояснення лише окремих її сегментів. Та й навряд чи може бути інакше, адже цілісне сприйняття дійсності – прерогатива Всевишнього. Тим не менш, не претендуючи на такі вишукування, наука має прагнути до поглиблення знання, його міждисциплінарної інтеграції, налагодження відповідних семіотичних мостів. Гадаємо, одним із потенційно ефективних напрямів такої пізнавальної кримінологічної діяльності може стати дослідження дискурсивної природи злочинності. Оскільки злочинність постає як різновид соціальної діяльності, а діяльність завжди є контекстуальною, за психічним змістом – категоріальною, дискурсивно опосередкованою, остільки ж і обґрунтованим є кримінологічний інтерес до сфери мовних практик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На високому теоретичному рівні проблеми сутності й детермінації злочинності розроблялась у працях Г. А. Аванесова, Я. І. Гілінського, В. В. Голіни, І. М. Даньшина, О. М. Джужи, А. І. Долгової, А. П. Закалюка, О. Г. Кальмана, Н. Ф. Кузнєцової, І. П. Лановенка, О. М. Литвинова, О. Г. Фролової, Д. А. Шестакова та багатьох інших учених. Предметність як ознаку злочинної діяльності вельми розлогому аналізу у своїх працях піддавали Г. Н. Горшенков, В. М. Дрьомін, А. Ф. Зелінський, О. М. Костенко, В. В. Тищенко й інші дослідники. До окремих аспектів дискурсивного середовища кримінальних практик у своїх працях зверталися В. С. Батиргарєєва, О. І. Гуров, Д. С. Ліхачов, В. В. Пивоваров і деякі інші. Віддаючи належне існуючому доробку, слід разом із тим указати й на явно недостатню розробленість питань, що стосуються ролі перцептивних засад детермінації злочинності, тих її особливостей, що впливають зі змісту та генези дискурсивно визначених способів комунікації особистості з навколишнім світом.

Мета статті – подати опис та пояснення дискурсивно-перцептивним механізмам детермінації злочинності.

Виклад основного матеріалу. Говорячи про детермінацію злочинності, варто усвідомлювати те, що йтиметься і про її сутність, адже причинність, як було зазначено вище, не вичерпується тільки *causa efficiens*, тобто факторністю впливів, а є також матеріальною (онтологічною, праксеологічною), цільовою й ідеальною, а тому функціональною та сутнісною основою будь-якого реально існуючого предмету чи того, що ми описуємо як предмет. Саме в такому розумінні і слід сприймати винесену в

заголовок цієї статті семантичну зв'язку «механізми детермінації злочинності», яка визначає не лише зовнішню, факторну (детерміністичність у вузькому значенні), а й і її внутрішню, сутнісну причинність (зміст). Останній виявляє себе передусім у конвенційно контекстуальній соціальній діяльності, що постає масовою, дискурсивно визначеною й перцептивно детермінованою реакцією та способом адаптації індивідуумів до зовнішніх умов життєдіяльності.

Усвідомлюючи те, що таке розкриття змісту категорії «злочинність» в жодному разі не може претендувати на її визначення, дефініцію, звернемо увагу лише на функціональне призначення такої інтерпретації. Воно полягає у гносеологічному акценті саме на дискурсивній природі злочинності, на категоріальній сутності будь-якого акту усвідомленої, вольової поведінки. Дискурс, таким чином, постає мисленнєво-діяльним полем відтворення злочинності, соціальною матерією, особливі структурно-функціональні конфігурації (композиція) якої формують суб'єктивно допустимі інтелектуально-вольові підстави порушення суспільних конвенцій, виражених у тексті кримінального закону. Соціальна практика в кожному своєму окремому прояві причинно вимагає того, щоб акт поведінки був названий, набув значення (в тому числі й символічного, виправдувального, консолідуючого чи дезінтегративного тощо) для конкретної особи, для діяльнісного суб'єкта. Винятком є хіба що імпульсивні, деякі звичні (на основі поведінкових автоматизмів) та необережні (переважно у формі злочинної недбалості) злочини.

Усвідомлення цієї обставини виводить на питання про роль феномену слова у конструюванні відповідного усвідомлення й детермінації волі на вчинення злочину як на індивідуальному, так і на масовому рівнях поширення кримінальної активності. Намагання ж виявити, описати таку роль зумовлює необхідність звернутися до сфери людської перцепції. Під останньою зазвичай розуміють процес сприйняття зовнішніх об'єктів, психічного відображення. Зважаючи на складність і багатоступеневість організації механізмів та способів сприйняття, в науці виділяють низку її аспектів: чуттєвих, пізнавально-психологічних, нервово-фізіологічних тощо. Отже, і досліджується перцепція з позицій психології, психіатрії, неврології, філософії (зокрема, феноменології) та кримінології. Відомою, зокрема, є праця академіка О. М. Костенка «Принцип відображення в кримінології. Психологічний механізм кримінальної поведінки» (1986 р.), в якій вчений висуває низку оригінальних ідей, висловлює судження щодо раціональної й емоційної форм психічного відображення в етіології злочинної поведінки, викладає детальну їх аргументацію тощо.

Визнаючи теоретичну та практичну значимість указаної праці та її суттєвий вплив на подальший розвиток вчення про механізм кримінальної активності, варто визнати також і те, що здебільшого поза увагою дослідників лишаються питання структури циркуляції мови (засвоєння дискурсивних форм, оперування ними в соціальній діяльності), її значення як такої для загальної організації перцептивних механізмів, способів

сприйняття й відображення інформації. Водночас механізм психічного відображення багато в чому залежить як від змістовно-дискурсивного компоненту, конкретного (формально-логічного й історико-географічного, контекстуального) змісту понять і категорій мовленнєвого простору соціального актора, так і від способу перцепції, загальної організації (структури, функцій) сприйняття дискурсивних форм та оперування ними. У зв'язку з цим у кримінологічних цілях можна й доцільно говорити про типи дискурсивно-перцептивних механізмів детермінації злочинності.

Принагідно зауважимо, що згідно з узвичаєною науковою інтерпретацією категорії «механізм» ним визнаються: 1) сукупність деталей і вузлів, з яких складається технічна конструкція; 2) внутрішня будова, система чого-небудь; 3) сукупність станів і процесів, з яких складається будь-яке явище [1, с. 340]. Втім, має рацію, на нашу думку, О. М. Литвинов, який підкреслює, що суто технічне тлумачення поняття «механізм» дещо звужує його значення, але сумнівів в однопорядковості цих визначень, як правило, не виникає. При цьому практика перенесення технічних термінів на соціальні явища є досить поширеною і не призводить, як думається, до примітивізації згаданих явищ [2, с. 90]. У зв'язку з цим обґрунтованим і придатним до використання в науковому обігу вважаємо запропоноване Д. І. Перепелицею визначення механізму детермінації злочинності, у відповідності до якого під ним розуміється структурований цілісний об'єкт теоретизації, що відображає безперервний багаторівневий і різноспрямований процес і результат взаємодії факторів соціодинаміки та має своїм результатом відтворення злочинної множини [3, с. 82]. Відповідно до такого бачення категорія «механізм» по відношенню до процесу криміногенної детермінації використовується для дослідження динамічних, рухомих її складових, які саме у контактних станах багатосторонніх взаємодій та безперервного діалектичного розгортання у діяльності соціальних акторів формують дисонанс у вихідних підставах, умовах, цілях та засобах її організації й реалізації [3, с. 82]. Саме такими динамічними властивостями характеризується дискурсивний простір соціальних, у тому числі й кримінальних, практик.

Цілком зрозуміло, що механізм криміногенної детермінації – вельми складний, багаторівневий, різноспрямований і системний об'єкт пізнання. Розкриття змісту всіх його елементів, включно з інтегративними зв'язками, вимагає первинного з'ясування загальних закономірностей функціонування такого механізму, визначення його спрямованості та базових властивостей. Цього можна досягти через науковий опис і пояснення відповідних типів указанного механізму.

Ураховуючи здатність дискурсивних форм впливати на внутрішні, психічні процеси сприйняття, можна виділити два основні типи дискурсивно-перцептивних механізмів детермінації злочинності. Перший відображає індивідуалістичну домінантну зорієнтованість суб'єкта у системах соціальної комунікації як наслідок відтворення принципових суб'єкт-об'єктних онтологічних і гносеологічних суперечностей в умовах

переважання візуально-текстуальних факторів перцепції. Цей тип механізму є основним у структурі дискурсивно-перцептивних чинників кримінальної активності. Його умовно можна назвати інтроспективним. Другий тип, відповідно, характеризується криміногенними ефектами зворотного значення – залученням соціальних акторів до аудіального (акустичного) середовища, до сфери активних інтерсуб'єктних взаємодій з менш вираженим індивідуалістичним значенням кожного акту соціальної діяльності. Такий тип умовно можна назвати інтерактивним.

Говорячи про *інтроспективний дискурсивно-перцептивний механізм детермінації злочинності*, варто зауважити, що базові його компоненти породжено самим перебігом історії, розвитком цивілізації і, перш за все, комунікативних технологій. Варто усвідомлювати те, що останні багато в чому визначають контури соціальності як такої. Сучасна людина й сучасні суспільства значною мірою виявляються продуктами свого мовного середовища та лінгвістичних (дискурсивних) технологій соціалізації, психічних і соціальних практик. Людина соціальна є людиною дискурсивною, людиною своєї мови. Отже, і девіантність, злочинність оскільки є вкоріненою у надрах людської природи, остільки ж проявляє свої фундаментальні начала у сфері дискурсу.

У мові, підкреслював Д. С. Ліхачов, сказалися «внутрішні сили» народу – його схильність до емоційності, різноманітність у ньому характерів і ставлення до світу [4, с. 354]. Мовою ж ці якості значною мірою й детермінуються; мова є активним іманентним чинником соціального саморозвитку; це стан і характер дискурсивних практик. Отже, вона не може не відображатися серед іншого і на практиках кримінальних. Поруч із цим в лінгвістичній науці, філософії й антропології усталеною є думка про те, що важливим фактором історичного процесу, цивілізаційної еволюції, що є еволюцією людини як біологічного виду, є амбівалентність дискурсивної перцептивності, що формується з появою *фонетичного алфавіту*, поширенням писемності, грамотності. Цей культурно-технологічний феномен, значення якого антропологам, психологам і кримінологам ще доведеться повною мірою осмислити, зумовив фундаментальні зрушення у структурі психічного. Стався без перебільшення тектонічний розлам у надрах людської перцепції, у способах психічного відображення, інтроспекції та, зрештою, рефлексії.

Із поширенням фонетико-алфавітної писемності (саме такої, а не тієї, що ґрунтується на ієрогліфічних системах) людина поступово вилучається з аудіотактильного світу, в якому слово є динамічним і служить джерелом соціальної енергії, невіддільним від діяльності; в якому слово, а тому і мислення (а звідси – й існуючі в давніх суспільствах і відтворені в численних сучасних релігійних системах обмеження на «дурні помисли»), є соціальною практикою. Натомість людина поміщається у світ візуальний, в якому слово є кодом, символом, а не дією. Завдяки відірваному від практики слову формується не підкріплене діяльністю мислення. Уперше, таким чином, людина виділяє себе із зовнішнього світу. З'являються (відчуваються,

осмислюються) відокремлені від неї предмети. Людина індивідуалізується, «атомізується», розвивається її *самосвідомість*, яка, зрештою, й формує екзистенційно нерівноважні агресивні стани (у термінології Е. Фромма [5]), занурює свого носія у гротескні умови постійного дискомфорту, безперервного руху у напрямі недосяжної рівноваги.

Ще в Давній Греції відчувалася грандіозність цивілізаційного повороту, пов'язаного з поширенням писемності. У міфі про Кадма розповідається, що цей грецький цар (який, до речі, згадується й у Геродота) запровадив фінікійську писемність, тобто фонетичний алфавіт, в якому вперше одному звуку (в тому числі й голосному) відповідала одна літера. У міфі цей процес пов'язується із сіянням зубів змія (дракона), що дали сходинку у вигляді озброєних воїнів. Останні почали міжусобний бій і майже всі, крім п'яťох, загинули. Саме ж Кадм, заволодівши «золотом змія (дракона)», зрештою перетворився на змія: «Язык його роздвоюється, і вже хитається у нього в роті зміїне жало, та з вуст його вилітає тільки сичання...» [6, с. 27–31; 7]. Цілком зрозуміло, що метафоричність, миготіння прямих і переносних смислів, образність, властива міфу, породжують інтерпретаційну багатозначність тексту. Тим не менш, сучасні дослідники-лінгвісти, дискурсознавці й антропологи схильні пояснювати описаний фрагмент міфу про Кадма саме його діяльністю щодо поширення письма (міфічного «золота змія»), його соціальної значущості, що виходить далеко за межі життя одного покоління.

«Цивілізація дарує варвару, або племінній людині, око замість вуха», – так дещо алегорично характеризує М. Мак-Люен поширення писемності, а головне – друкованого слова [8, с. 39]. Писемність позбавляє мову багатомірності звучання. Для безписемної людини кожне слово саме по собі є поетичним світом, «миттєвим божеством» чи одкровенням [8, с. 38]. Фонетичний алфавіт призводить до розриву між оком і вухом, між семантичним значенням та візуальним кодом. З абстрагуванням значення від звуку й переведенням звуку у візуальний код *створюються умови для трансформації людини* [8, с. 34, 40] (*курсив наш* – Ю. О.). Тобто, йдеться не лише про черговий виток у спіралі технологічного руху людства. Йдеться про трансформацію людини. І це варто зрозуміти досконально, в усій багатоаспектності. А оскільки злочинність є феноменом із розряду антропологічних констант, остільки в ній з об'єктивною необхідністю мав відобразитись цей процес. Його теоретико-модельна реконструкція та скрупульозний аналіз гіпотетично здатні пролити світло на раніше не пізнані грані кримінальної активності.

Отже, виникнення фонетичного алфавіту, його утвердження як комунікативної системи позбавляє усне слово властивої йому енергетики; суттєво послабляється його функція як рушійної сили, фактору соціальної дії. Слово поступово «заганяється» у надра рефлексії, відривається від зовнішнього предмету, від феномену, перетворюється на інтенційний чинник. З поширенням писемності відбувається перехід від слова як живої,

такої, що звучить, активної, природної сили (у термінах Дж. К. Каротерса) до символу, знаку, опосередкованого позначення такої сили.

Такий рух у зміні функцій базових мисленнєвих конструкцій не міг не позначитись і на змінах спрямованості самого мислення, яке значно більшою мірою стає рефлексивним, спрямованим на самого себе. Це, безумовно, тягне за собою клішування *свободи думки*. Наслідки ж останнього є колосальними. Саме йому має завдячувати сплеском інтелектуальної активності епоха Просвітництва (з XVII ст. ступінь поширеності друкованої продукції, доступу до неї набуває певної критичної у цивілізаційному сенсі ваги), яка явила людству каскад науково-технічних відкриттів, буржуазних революцій, утвердження у своїх постулатах класики кримінального права, кримінологічної думки тощо. Вільне вираження думок і поглядів, яке проголошує Декларація прав людини і громадянина 1798 р., є одним із найбільш дорогоцінних прав людини: тому кожен громадянин може вільно висловлюватись, писати й *друкувати* [9].

Саме на цей період, а надто на його кінець й початок Модерну, на XIX ст. і далі, припадає сплеск злочинності. На нього недвозначно вказувала низка як західноєвропейських, так і російських дореволюційних учених: В. М. Бехтерев, М. Гернет, С. К. Гогель, Д. А. Дриль, Г. Жолі, Г. де Тард та ін. Цілком зрозуміло, що для таких змін у кримінальній активності населення існувала ціла низка факторів, зумовлених об'єктивно технологічним характером – механізацією, урбанізацією, зростанням чисельності населення, загостренням соціально-економічних суперечностей. Водночас ми переконані: одним із найбільш суттєвих (хоча, звісно ж, і не виключним) за своїм детермінаційним значенням у цій низці чинників виявилось утвердження змін у перцептивній сфері соціально-психологічної діяльності індивідуумів, пов'язаних з посиленням у ній ролі фонетичного алфавіту, розширенням доступності друкованої продукції дедалі ширшим верствам населення.

Зростаюча рефлексивність мислення, свобода думки, що вже стає продуктом візуальної домінанти в соціокультурному просторі, виявилась амбівалентним процесом: поруч із потужним гуманістичним просвітницьким рухом, поширенням ідеалів «свободи, рівності, братерства», правової держави, концепцій юснатуралізму тощо, вона мала виражені девіантогенні наслідки. Людина, індивідуалізуючись, поступово «атомізується», віддаляється від суспільства; відбуваються послаблення емоційної складової соціальних зв'язків та утвердження таких соціально-психологічних характеристик на масовому рівні. Інтроспекція, спрямованість суб'єкту перш за все на самого себе, відособлення себе від зовнішнього світу, мислення останнього як принципово чужорідного, відділеного – ключова риса людини візуальної культури.

Неважко помітити, що такі трансформації мають виражений егоцентричний характер. Тож, не є випадковою та обставина, що саме епоха Просвітництва як логічне продовження Ренесансу одним зі своїх стовпів визначила античний протагорівський наратив «людина – міра всіх речей».

Але, підкреслимо, будь-які суспільні явища та процеси, розвиваючись діалектично, є суперечливими, амбівалентними; поруч із високим «сусидить» нице, зворотнім боком гуманізму виявляється егоцентризм – потужна детермінанта сваволі та ілюзій – того, що академік О. М. Костенко визначив ключовими факторами криміналізації особистості й суспільства.

З. Фройд, тонко відчуваючи це роздвоєння, що відбувається і наочно вже проявляється в природі людини, писав: «Примітно, що люди, хоча і не можуть існувати роз'єднано, водночас відчувають як важкий тягар ті жертви, яких вимагає від них культура, щоб зробити можливим сумісне життя. Отже, культура повинна захищати себе від окремої людини, і це завдання виконують її організації, інституції та вимоги» [10, с. 102]. Таким чином, фіксується чітке протиставлення, конфлікт особистості й суспільства.

Аналогічних за змістом висновків доходить і низка інших учених у не пов'язаних одне з одним дослідженнях. Так, наприклад, Е. Фромм констатує: «Індивід живе в суспільстві, яке постачає його готовими моделями мислення та поведінки, ці стереотипи створюють у людини ілюзію сенсу життя. Наприклад, у нашому суспільстві вважається, що якщо людина сама заробляє собі на життя, годує сім'ю, є хорошим громадянином, споживачем товарів і розваг, то її життя сповнене сенсу. І хоча такі уявлення у свідомості більшості людей сидять дуже міцно, вони все ж таки не мають для них справжнього значення й не можуть заповнити відсутність внутрішнього стрижня. Навіяні стереотипи дедалі частіше не спрацьовують, про що свідчить зростання наркоманії, зниження рівня інтересів, інтелектуальної й творчої активності, зростання злочинності, насильства та деструктивності» [5, с. 372].

Д. Рісмен у праці «Одинокий натовп» стверджує, що для сучасного західного світу характерним є те, що він розвиває у своїх типових представників конформістський соціальний характер, який забезпечується засвоєнням на ранній стадії життя інтерналізованого набору цілей – внутрішнього виміру особистості. При цьому такий вимір виникає лише у «друкарській» культурі (*тобто із достатньо масовим поширенням друкованої продукції, отриманням до неї широкого доступу – прим. авт.*) [11, р. 22]. Такий телеологічно-стереотипізований «внутрішній вимір» залежить, на переконання М. Мак-Люена, від «фіксованої точки зору». Сталий і послідовний характер виникає у разі нерухомої, майже гіпноотично застиглої точки зору. Книгодрукування до крайності посилює візуальний компонент у досвіді західної людини, зафіксувавши, з одного боку, дисбаланс між почуттями, з іншого – інтенралізовану, індивідуалістичну перцептивну установку [8, с. 42].

Не менш показовими й такими, що корелюють із викладеними міркуваннями, видаються і результати досліджень відомого антрополога та культуролога Р. Бенедикт щодо глобального поділу культур в планетарному масштабі на дві великі групи: культуру «вини» та культуру «сорому» [12, с. 36–48, 53–85 та ін.]. Перша була сформована європейською культурою та

виходить із примату особистісного у комплексі регуляторів суспільного співжиття. Для культури «вини» (візуальна культура, культура фонетичного алфавіту й друкованого тексту) характерним є домінування внутрішніх імперативів, відповідальність особи перш за все перед своєю совістю. У культурі ж «сорому» (яка традиційно розвивається у східних суспільствах: Індії, Китаї, Японії та інших, де мова ґрунтується на ієрогліфічних системах чи арабіці, а не на класичному фонетичному алфавіті) в системі поведінкових регуляторів переважають, як відомо, зовнішні вимоги соціальної групи, відповідальність перш за все саме перед групою. Отже, на відміну від культури «вини», у культурах «сорому» вельми розвиненими є колективна емпатія, співпереживання та переживання особистої відповідальності за проступки інших членів групи. Ця якість постає стрижневою у процесі колективної психологічної єдності, групової інтеграції й формування ефективних механізмів неформального соціального контролю.

Ясна річ, що на сьогодні навряд чи можливо відносити певну культуру (певної країни, регіону тощо) до того чи іншого типу із запропонованих Р. Бенедикт, і цей поділ багато в чому є схематичним. Вочевидь, варто визнати змішаний їх характер, який посилюється ефектами глобалізації, насамперед в інформаційній сферах. Тим не менш, ті провідні цивілізаційні риси, що формувалися протягом століть, не можуть не бути присутніми у соціокультурному контексті як такому, не можуть не визначати загальні тенденції його розвитку й трансформації. А тому і сьогодні маємо всі підстави констатувати існування у найбільш загальних контурах диференціації культур на переважно візуальні (культури «вини», умовно західні) й аудіотактильні (культури «сорому», умовно східні). Тож, цілком можливо припустити, що злочинність у суспільствах, віднесених до тих, у яких домінують візуальні дискурсивно-перцептивні механізми соціальної адаптації, психічної діяльності й діяльності в цілому, не в останню чергу детермінується саме підвищеним індивідуалізмом, інтроспективністю особистості, її онтологічною «розщепленістю», іманентною соціально-психологічною відчуженістю.

**Закінчення статті – у наступному номері
збірника наукових праць «Вісник Кримінологічної асоціації
України» № 1 (20) 2019**

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Великий тлумачний словник української мови / упор. Т. В. Ковальова. Харків : Фоліо, 2005. 767 с.
2. Литвинов О. М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні (теоретичні та практичні засади): дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2009. 426 с.
3. Перепелиця Д. І. Призонізація в механізмі криміногенної детермінації: характеристика та протидія : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Харківський нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2014. 214 с.

4. Лихачев Д. С. Заметки и наблюдения : Из записных книжек разных лет. СПб. : Азбука, 2018. 448 с.
5. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности / Пер. с нем. Э. А. Телятниковой. М. : ООО «Издательство АСТ», 2004. 635 с.
6. Герои Эллады : Мифы Древней Греции / Сост. И. С. Яворская. Екатеринбург : Сред.-Урал. кн. изд-во, 1992. 368 с.
7. Миф о Кадме. URL : <http://dragons-nest.ru/dragons/mythology/greece/kadm.php>.
8. Мак-Люзн М. Галактика Гутенберга: сотворение человека печатной культуры / пер. с англ. А. Л. Юдина. Київ : Ника-Центр, 2014. 432 с.
9. Декларація прав людини і громадянина 1789 р. URL: <https://constituante.livejournal.com/10253.html> (дата звернення: 10.09.2018).
10. Фрейд З. Избранное. Кн. 2. М. : Московский рабочий ; Вся Москва, 1990. 176 с.
11. Risman D. The Lonely Crowd. A Study of the Changing American Character. 13-th pr. Forge Village, Massachusetts : Yale University Press, 1967. 26 p. URL: <https://nationalhumanitiescenter.org/ows/seminars/tcentury/CharacterSociety.pdf> (дата звернення : 10.09.2018).
12. Бенедикт Р. Хризантема и меч: модели японской культуры / пер. с англ. М. Н. Корнилов, Е. М. Лазарева, В. Г. Николаев. М. : Российская полит. энцикл., 2004, 256 с.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2018.

Юрий Владимирович ОРЛОВ,

доктор юридических наук, доцент

(Харьковский национальный университет внутренних дел, Харьков)

ДИСКУРСИВНО-ПЕРЦЕПТИВНЫЕ МЕХАНИЗМЫ ДЕТЕРМИНАЦИИ ПРЕСТУПНОСТИ

Выделены и охарактеризованы два типа дискурсивно-перцептивных механизмов детерминации преступности: интроспективный и интерактивный. Первый развивается в носителях элементов визуальной культуры. Вследствие укоренения фонетико-алфавитных перцептивных матриц доминирующей в системе познания оказывается интроспекция, формирующая такие девиантогенные факторы, как преобладающая сукцесивность психического отражения, индивидуализированность социальных акторов, пониженная эмпатия и субсидиарная ответственность. В основе интерактивного механизма лежат вовлечение субъекта в сферу акустических вербально-силовых полей, снижение степени индивидуализированности и стимуляция коллективистских паттернов.

Ключевые слова: преступность, детерминация, дискурс, перцепция, механизм, интроспекция, интеракция.

Yurii V. ORLOV,

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

DISCURSIVE-PERCEPTIONAL MECHANISMS OF CRIMINAL DETERMINATION

The article outlines and provides characteristic of two types of discursive-perceptual mechanisms of criminal determination: introspective and interactive. The first develops in bearers of visual culture elements. At a result of entrenching phonetic-alphabet matrices, introspection occupies a predominant place in cognitive system. It generates the following deviantogenic factors: prevailing successiveness of mental reflection, individualization of social actors, reduced empathy, subsidiary responsibility. The essence of interactive mechanism is characterized by engagement of the subject to the sphere of acoustic verbal-force fields, reduction of individualization, stimulation of collective patterns.

Key words: *crime, determination, discourse, perception, mechanism, introspection, interaction.*